

Поляков Андрій Володимирович

Аспірант кафедри політології

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (Одеса, Україна)

<https://orcid.org/0009-0004-9099-4340>

e-mail: andriy.v.polyakov@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ШЛЯХУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Резюме

Стаття присвячена аналізу теоретичних засад концепції залежності від шляху (path dependency), розробленої в межах історичного інституціоналізму — одного з провідних напрямів сучасної інституційної теорії, що є складовою ширшого міждисциплінарного підходу «новий інституціоналізм» або «неоінституціоналізм». Розглянуто причини відродження інтересу до вивчення політичних інститутів у 1980-х рр. і виникнення неоінституціоналізму, концептуальні відмінності даного підходу від «старого» або традиційного інституціоналізму, подано перелік основних напрямів всередині нового інституціоналізму, серед яких основну увагу приділено історичному інституціоналізму.

У статті розглянуто основні характеристики історичного інституціоналізму, який надає ключове значення розвитку інститутів у часовому просторі й історичним умовам, в яких відбувається цей розвиток. Окреслено підходи до тлумачення поняття інституту серед історичних інституціоналістів, з'ясовано, у яких випадках історичний інституціоналізм може бути ефективним для аналізу політичного розвитку. Основну частину статті приділено дослідженню концепції залежності від шляху, яка становить ядро історичного інституціоналізму. Розглянуто сутність даної концепції, згідно з якою шлях, що його пройшли інститути на ранніх стадіях свого розвитку, спричиняє визначальний вплив на подальшу траєкторію інституційної генези, значно ускладнюючи можливості для зміни напрямку розвитку. Досліджено два типи залежності від шляху: із віддачою, що зростає (зі зворотним зв'язком) та реактивна послідовність подій.

Окремо з'ясовано поняття контингентності, що виступає необхідною умовою початкових подій, які запускають залежність від шляху. Розглянуто поняття «критичних моментів» (critical junctures), яке є одним з ключових для концепції залежності від шляху. Визначено, за яких умов ті чи інші події можна характеризувати як критичні моменти, коли вибір, зроблений політичними акторами, з високою ймовірністю впливає на подальший інституційний розвиток і формує залежну від шляху траєкторію розвитку. Також звертається увага на певні розбіжності у застосуванні термінологічного апарату даної концепції з боку дослідників, що потребує подальшої розробки її теоретичних засад.

Ключові слова: історичний інституціоналізм; неоінституціоналізм; залежність від шляху; path dependency; політичний розвиток.

Вступ

Спроби знайти наукове обґрунтування відмінностей у розвитку різних країн традиційно були одним з чільних напрямків досліджень політичних мислителів. Дослідники бачили причини таких відмінностей у різних чинниках — географічних умовах, культурі, релігії, економіці. Для представників історичного інституціоналізму таким чинником виступає історія, а точніше, генезис інституційної структури суспільства у часовому просторі. Саме у цьому контексті сформувалася теорія залежності від шляху (path dependency), що є ключовою концепцією для історичного інституціоналізму.

Дана концепція прагне пояснити як невеликі відмінності на старті призводять до значної різниці у розвитку країн чи регіонів з плином часу, чому нові інститути, скопійовані за іноземними зразками, можуть виявлятися неефективними, за рахунок чого інститути у своєму розвитку можуть зберігати певну інерцію, що стає перепорою у спробах їхнього реформування.

Водночас дана теорія поки що нечасто застосовується для аналізу політичних процесів в Україні. Можлива причина полягає у тому, що серед політологів існує деяка неузгодженість щодо умов, за яких утворюється залежність від шляху, і як відрізнити залежний від шляху ланцюг подій від звичайної причинно-наслідкової послідовності.

Концепція залежності від шляху розроблена у численних працях закордонних представників неоінституціоналізму — Д. Норта, С. Стейнмо, П. Пірсона, К. Телен, С. Марголіса, С. Лейбовица, Д. Махоні, Ч. Тіллі, Е. Сандерс, Т. Скокпол. Теорію залежності від шляху до аналізу історичних подій застосовував Д. Голдстоун у своїй роботі про індустріальну революцію в Англії. Водночас С. Ліпсет, М. Троу і Д. Коулман та Р. Кольєр і Д. Кольєр крізь призму залежності від шляху дослідили профспілкові організації у

США та Латинській Америці відповідно, а Д. Хекер — у компаративному аналізі систем охорони здоров'я.

У вітчизняній науковій думці залежності від шляху приділено значно менше уваги. До цієї теорії звертаються М. Рябчук, А. Колодій. Практичне застосування концепції представлено роботами Ю. Баєвої, яка аналізує трансформацію місцевих органів виконавчої влади, та Є. Перегуди, який досліджує такі теми, як регіональне управління та місцеве

самоврядування в США і політичні погляди українських революціонерів кінця XIX — початку XX ст. Слід зазначити, що дані автори замість терміну «залежність від шляху» використовують дещо інший — «стежка залежності». Ця обставина тільки підкреслює той факт, що на сьогодні концепція залежності недостатньо освітлена у вітчизняній науковій літературі, тому серед політологів поки немає згоди щодо усталеної термінології.

Метою цієї статті є дослідження основних положень концепції залежності від шляху, можливостей її практичного застосування та перспектив подальшого розвитку.

Методи дослідження

У дослідженні використано насамперед історико-порівняльний метод, який дозволив розглянути інституційні трансформації у часовій динаміці та виявити залежність їхнього розвитку від початкових умов формування. Його застосування дало змогу обґрунтувати ключове положення концепції path dependency про визначальний вплив ранніх етапів інституційної еволюції на подальшу траєкторію розвитку.

Важливу роль відіграв метод процесуального аналізу (process tracing), що забезпечив реконструкцію причинно-наслідкових зв'язків між «критичними моментами» (critical junctures) та наступними інституційними змінами. Це дозволило конкретизувати механізми формування залежності від шляху, зокрема через ефект зростаючої віддачі та реактивні послідовності подій.

Також застосовано концептуально-аналітичний метод, завдяки якому уточнено зміст ключових категорій (path dependency, контингентність, критичні моменти) та систематизовано підходи історичного інституціоналізму. Це сприяло формуванню цілісного теоретичного бачення інституційних трансформацій як процесу, обмеженого попереднім розвитком і структурними умовами.

Результати дослідження

Політичні інститути — одна з основних категорій політології, вивчення якої почалося ще з часів Античності і протягом усіх етапів розвитку політичної науки інститути залишалися в центрі уваги мислителів. Але у 1960-х роках під впливом біхевіоризму серед науковців почала

поширюватися думка щодо того, що політологія повинна бути більш «точною», передусім спиратися на емпіричний матеріал, чому сприяло поширення методів опитування, поява комп'ютерів та можливості обробки великих масивів статистичних даних. Політичні інститути почали розглядатися як «арени», на яких відбуваються політичні битви [1, с. 181–182]. Це призвело до того, що політологи значною мірою відмовилися від вивчення інституційних структур.

Такі погляди домінували протягом майже двох десятиліть, але в 1980-х роках відбувся зворотній процес — відродження інтересу до вивчення інститутів. Виникла низка теорій, яка була об'єднана під назвою «нового інституціоналізму» або «неоінституціоналізму». На відміну від «старого» або «традиційного інституціоналізму» неоінституціоналізм наголошує на більш автономній ролі політичних інститутів, які є чимось більшим, ніж просто «дзеркалами соціальних сил». Адже як наголошують Дж. Марч та Й. Олсен, які першими сформулювали постулати нового інституціоналізму, держава не лише залежить від суспільства, але й сама впливає на нього; демократія залежить не лише від економічних та соціальних умов, а й від структури політичних інститутів; органи законодавчої, виконавчої та судової влади, хоча і являють собою арени для боротьби соціальних сил, але також і виступають політичними акторами самі по собі. [2, с. 738–739]. З точки зору нового інституціоналізму, інститути являють собою сукупність структур, правил та стандартних операційних процедур, які формують, сприяють та обмежують політичних акторів, коли вони діють в рамках логіки відповідних дій [3, с. 4–5].

Відмінності від «старого інституціоналізму» полягають також й у тому, що неоінституціоналісти досліджують не лише державні органи та норми права, а усі соціальні інститути, що формують політичну поведінку, приділяючи увагу також суспільним цінностям і символам, оскільки науковці вважають джерелом відтворення інститутів не стільки правові норми, скільки їх легітимність [4, с. 16].

Всередині неоінституціоналізму сформувалося декілька напрямів — історичний інституціоналізм, інституціоналізм раціонального вибору, соціологічний інституціоналізм, конструктивістський інституціоналізм, мережевий інституціоналізм. Характеристики кожного з цих напрямів виходять за межі даної статті, в якій ми зосередимося лише на історичному інституціоналізмі, в рамках якого й виникла концепція залежності від шляху.

Історичний інституціоналізм являє собою напрям неоінституціоналізму, ключовою особливістю якого є увага до розвитку інститутів у часі. Тобто для того, щоби об'єктивно дослідити ті чи інші інститути, на думку представників цього напрямку, необхідно простежити шлях, який інститути

пройшли в історичній перспективі. При цьому інститути визначаються як формальні та неформальні процедури, шаблони, норми, угоди, які глибоко укорінені в організаційній структурі політичної системи. [4, с. 18]. Як зазначає К. Телен, історичні інституціоналісти розглядають інститути як продукт конкретних часових процесів, вони стверджують, що інститути виникають з особливостей ширшого політичного та соціального контексту та підтримуються ними [5, с. 384].

На думку Е. Сандерс, для історичних інституціоналістів головним інтересом виступає побудова, підтримка та адаптація інститутів. Представники цього напрямку більше цікавляться довгостроковою еволюцією та результатами взаємодій між цілеспрямованими суб'єктами, як всередині інституцій, так і з їхніми суперниками зовні. Ця увага до цілей, колективних дій та результатів зумовлює інтерес історичних інституціоналістів до ідей, що служать клеєм, який об'єднує організації у виконанні їхніх завдань і допомагає заручитися підтримкою громадськості [6, с. 42]. С. Стейнмо пояснює, що ідеї слід розуміти як творчі рішення проблем колективних дій. Для історичних інституціоналістів інституційні зміни є продуктом змін в ідеях, яких дотримуються актори. Зміни відбуваються, коли впливові актори мають волю та здатність змінювати інституції на користь нових ідей. [7, с. 170].

Український науковець А. Колодій вважає, що історичний інституціоналізм особливо ефективний для пояснення проблеми співвідношення змін і неперервності: чому впровадження інститутів певного типу в одних випадках дає позитивні результати, а в інших зазнає невдачі; чому в одних країнах інституційні обмеження справляють визначальний вплив на поведінку політичних акторів, а в інших — мінімальний, або взагалі не справляють жодного [8, с. 135].

Вітчизняна дослідниця О. Чальцева, спираючись на роботи П. Голла, виокремлює чотири ключові характеристики історичного інституціоналізму: прагнення концептуалізувати зв'язки між інститутами та поведінкою індивіда; підкреслення асиметрії владних відносин, пов'язаної із розвитком і функціонуванням інститутів; залучення в інституціональний аналіз таких чинників, як ідеї та культура; і, нарешті, теорія про те, що інституціональний розвиток залежить від обраного шляху. [9, с. 178].

Ідея про залежність технологій від обраного шляху розвитку вперше була сформульована американським науковцем Полом Девідом в 1985 р. на прикладі клавіатури QWERTY, яка сьогодні є загальноприйнятим стандартом [10]. Автор продемонстрував, як у другій половині XIX ст., коли друкарські машинки входили в ужиток, на ринку конкурували кілька різних розкладок. Коли більшість виробників через низку причин зробили вибір на користь QWERTY, альтернативні версії були відкинуті. І хоча

згодом з'явилася потенційно більш ефективна розкладка Дворака, набуті популярності вона не змогла саме через те, що раніше вибір було зроблено на користь QWERTY.

На думку представників історичного інституціоналізму, така ж логіка притаманна й для розвитку соціальних інститутів, зокрема, політичних. Коли політичними акторами зроблено вибір серед кількох можливих варіантів, починається розвиток у обраному напрямку, подальші кроки зміцнюють цей вектор розвитку, альтернативи, які були можливими на початковому етапі, стають все менш досяжними і змінити обраний шлях стає все важче. Щоправда К. Телен зауважує, що модель QWERTY є занадто умовною для повної аналогії у політичній сфері. Адже початковий вибір в цій моделі розглядається як досить відкритий, шальки терезів на користь якогось з варіантів здатні схилити невеликі події або випадкові обставини, тоді як у політиці такий чистий аркуш трапляється зовсім нечасто [5, с. 385].

Лауреат нобелівської премії в галузі економіки Д. Норт наголошує, що залежність від шляху виникає, коли саме незначні події чи випадковий збіг обставин можуть визначати шлях на роздоріжжі, який здобувши поширення, диктує лише один шлях розвитку. [11, с. 121]

Як зазначає А. Колодій, шляхи, пройдені на ранніх стадіях розвитку певного інституту, мають тенденцію до самовідтворення. Кожен інститут ніби «внутрішньо запрограмований» на певні зразки розвитку, що іноді призводить до «нескінченного ланцюга самовідтворення», який дуже важко розірвати [8, с. 135]. У такому поясненні можна побачити певний трансцендентний детермінізм, але насправді причини самовідтворення цілком раціональні.

Д. Норт пояснює, що розвиток за обраним напрямом підсилюють такі чинники, як «зовнішні ефекти мережі стосунків, процес професійного навчання в організаціях та історично обумовлене суб'єктивне моделювання проблем» [11, с. 129]. Американський політолог П. Пірсон називає це віддачою, що зростає, або позитивним зворотним зв'язком. Такий ефект пояснюється тим, що вигоди від розвитку у певному напрямі зростають з часом порівняно з іншими можливими варіантами. Одночасно зростають і витрати на перемикавання на якусь альтернативу, що раніше була цілком реальною. Кожен крок певним шляхом робить цей шлях більш привабливим для наступного кроку, і, таким чином, ймовірність подальших кроків тим самим шляхом лише зростає [12, с. 252].

На думку американського політолога Д. Махоні, такий розвиток подій із віддачою, що зростає, є лише одним з типів послідовності подій, які можна назвати залежністю від шляху. У такому випадку колишні прийнята інституційна модель приносить зростаючі вигоди при її подальшому

застосуванні, і тому з часом стає дедалі складніше трансформувати модель або вибрати раніше доступні альтернативи, навіть якщо вони були б більш ефективними. Водночас Махоні виділяє другий тип залежності від шляху, який він називає реактивними послідовностями. Це ланцюги причинно-наслідкових зв'язків, які є «реактивними» у тому сенсі, що кожна подія в послідовності частково є реакцією на попередні події. У реактивних послідовностях кінцева подія в послідовності зазвичай є результатом, що досліджується, і загальний ланцюг подій можна розглядати як шлях, що веде до цього результату. Оскільки будь-яку історичну подію можна представити як реакцію на певні попередні події, Махоні наголошує, що залежною від шляху траєкторією, на відміну від простого представлення послідовності причинно-наслідкових подій, є тільки така послідовність, що запускається «контингентною» подією [13, с. 508–509]. Це подія, яка не є повністю випадковою, тобто все ж обумовлена певними попередніми умовами, й водночас не є необхідною, тобто жорстко детермінованою.

Британський політолог Дж. Капоччіа для пояснення поняття історичної контингентності наводить визначення, сформульоване філософом Ісаєю Берліном, який характеризує аналіз контингентності як вивчення того, що сталося в контексті того, що могло статися. З цього випливає, що під час вибору інституційного шляху актори могли б прийняти інші рішення, які б призвели до іншого шляху розвитку, але діапазон правдоподібних варіантів («того, що могло статися» за висловом Берліна) є обмеженим. Тобто актори мають реальний вибір, але діапазон доступних альтернатив визначається попередніми умовами [14, с. 15 — 16].

Махоні називає контингентні події, що запускають реактивну послідовність, «точками розриву», вони відрізняються тим, що їх неможливо було передбачити. При цьому ранні події особливо важливі для кінцевих результатів, оскільки невелика зміна в одній з них може накопичуватися з часом і мати велике значення для кінцевих результатів. Що стосується залежності від шляху із зворотним зв'язком, то й тут, початкова подія, на думку Махоні, є контингентною. Він виділяє певні періоди інституційного генезису, які називає «критичними моментами» (*critical juncture*). В такі моменти відбувається прийняття певної інституційної структури з-поміж двох або більше альтернатив. Якщо результат цього вибору неможливо було передбачити, виходячи з попередніх умов, чи пояснити причинно-наслідковою логікою, то «запускається» залежність від шляху. «Критичними» ж вони є у тому сенсі, що після вибору певного варіанту стає все важче повернутися до початкової точки, коли все ще було доступно кілька альтернатив [13, с. 513, 526 — 529].

Дж. Капоччіа і Р. Д. Келемен визначають критичні моменти як відносно короткі проміжки часу, протягом яких економічний, культурний,

ідеологічний чи організаційний вплив на політичні дії акторів значно послаблюється, внаслідок чого діапазон доступних для вибору варіантів розвитку суттєво розширюється, а результат вибору з високою ймовірністю вплине на подальший інституційний розвиток. Науковці підкреслюють, що критичні моменти являють собою рідкісні події в розвитку інституції, адже нормальним станом інституції є або стабільність, або обмежені, адаптивні зміни. І саме контингентність виступає ключовим елементом критичних моментів [15, с. 343, 348, 368].

Вибір, зроблений під час критичного моменту, генерує, так звану, спадщину (*legacy*) — стабільні політичні інститути, що самовідтворюються. Це ще один важливий термін для історичного інституціоналізму. Американські політологи Р. Кольєр і Д. Кольєр трактують спадщину як послідовність політичних подій, взаємозв'язків та динаміки змін. Спадщина часто не кристалізується одразу після критичного моменту, а формується через серію проміжних кроків [16, с. 30 — 31, 785]. Водночас Махоні не використовує термін *legacy*, замість нього він говорить про «інерцію» (*inertia*) — механізми, які відтворюють певну інституційну модель в часовому розвитку. [13, с. 511]

Слід зазначити, що деякі автори трактують термін «залежність від шляху» більш довільно, не дотримуючись жорстких критеріїв щодо передбачуваності ранніх подій. Наприклад, М. Рябчук розглядає діяльність сучасних неформальних інститутів в Україні як таку, що детермінована впливом колоніальних інституційних структур у часи перебування українських земель у складі Російської імперії та СРСР [17]. Таке трактування не відповідає умовам щодо контингентності початкової події, але тут наявні такі притаманні залежності від шляху характеристики, як відтворення зразків інституційного розвитку (особливо це стосується неформальних інститутів), утворення спадщини, складність переключення на альтернативну траєкторію розвитку.

Д. Махоні підкреслює, що застосування концепції залежності від шляху до аналізу інституційного розвитку вимагає більш чіткого уточнення критеріїв щодо того, яку подію слід вважати контингентною, які періоди можна характеризувати як критичні моменти, і, власне, за якими характеристиками відрізнити залежну від шляху траєкторію розвитку від звичайної причинно-наслідкової послідовності подій [13, с. 537 — 538]. Таким чином можна констатувати, що на сьогодні концепція залежності від шляху, попри її перспективність, розроблена не у повній мірі й потребує подальшого дослідження й уточнення деяких теоретичних засад.

Висновки

Концепція залежності від шляху має значний аналітичний потенціал для пояснення різниці у розвитку країн і регіонів зі схожими стартовими умовами. На наш погляд, особливо перспективним може стати застосування даної концепції для дослідження функціонування політичних інститутів у постколоніальних країнах, де інституційна структура може зберігати траєкторію, задану ще в період колоніального підпорядкування. Також теорія залежності від шляху здатна дати відповіді на запитання, чому у багатьох країнах спроби «імпортувати» успішні інституційні зразки з-за кордону не призводять до успіху.

Водночас дана концепція потребує подальшої розробки з метою узгодження позицій дослідників щодо критеріїв, за якими ту чи іншу послідовність подій слід вважати залежною від шляху.

Список посилань:

1. Thelen K., Steinmo S. Historical Institutionalism. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences / ed. by J. D. Wright. Oxford, 2015. P. 181 – 185.
2. March J. G., Olsen J. P. The new institutionalism: organizational factors in political life. American Political Science Review. 1984. Vol. 78. P. 734 – 749.
3. March J. G., Olsen J. P. Elaborating the “new institutionalism”. The Oxford handbook of political institutions / ed. by R. A. W. Rhodes, S. A. Binder, B. A. Rockman. New York, 2008. P. 3 – 20.
4. Перегуда Є. В. Політичні ідеї представників неoinституціоналізму. Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т.: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів, 2016. С. 14 – 37.
5. Thelen K. Historical institutionalism in comparative politics. Annual Review of Political Science. 1999. Vol. 2, no. 1. P. 369 – 404. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.369> (дата звернення: 04.03.2026).
6. Sanders E. Historical institutionalism. The Oxford handbook of political institutions / ed. by R. A. W. Rhodes, S. A. Binder, B. A. Rockman. New York, 2008. P. 39 – 56.
7. Steinmo S. What is Historical Institutionalism?. Approaches in the Social Sciences / ed. by D. Della Porta, M. Keating. Cambridge, 2008. P. 150 – 178. URL: https://www.researchgate.net/profile/Sven-Steinmo/publication/238092065_Historical_Institutionalism/

- links/02e7e5332f52b24c1c000000/Historical-Institutionalism.pdf (дата звернення: 04.03.2026).
8. Колодій А. Неоінституціоналізм та його пізнавальні можливості в політичних дослідженнях. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2011. Вип. 1. С. 129 — 139.
 9. Чальцева О. Концептуалізація публічної політики через призму інституціонального підходу. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2019. Вип. 25. С. 176 — 182.
 10. David P. A. Clio and the Economics of QWERTY. The American Economic Review. 1985. Vol. 75, no. 2. P. 332 — 337. URL: https://www.academia.edu/101674513/Clio_and_the_Economics_of_QWERTY (дата звернення: 04.03.2026).
 11. Норт Д.. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ: Основи, 2000. 189 с.
 12. Pierson P. Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics. American Political Science Review. 2000. Vol. 94, no. 2. P. 251 — 267. URL: <https://doi.org/10.2307/2586011> (дата звернення: 04.03.2026).
 13. Mahoney J. Path Dependence in Historical Sociology. Theory and Society. 2000. Vol. 29, no. 4. P. 507 — 548. URL: <https://archiv.soms.ethz.ch/teaching/OppFallo9/MahoneyPathDependence.pdf> (дата звернення: 04.03.2026).
 14. Caroccia G. Critical Junctures and Institutional Change. URL: <https://users.ox.ac.uk/~ssfc0073/Writings%20pdf/Critical%20Junctures%20and%20Institutional%20Change%20final.pdf> (дата звернення: 04.03.2026).
 15. Caroccia G., Kelemen R.D. The Study of Critical Junctures: Theory, Narrative, and Counterfactuals in Historical Institutionalism. World Politics. 2007. Vol. 59, no. P. 341 — 369. URL: https://www.researchgate.net/publication/242426654_The_Study_of_Critical_Junctures_Theory_Narrative_and_Counterfactuals_in_Historical_Institutionalism (дата звернення: 04.03.2026).
 16. Collier R.B., Collier D. Shaping the Political Arena: Critical Junctures, the Labor Movement, and Regime Dynamics in Latin America: University of Notre Dame, 2002. 877 p.
 17. Рябчук М. Path dependence та пост-комуністичні трансформації. Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/43937> (дата звернення: 04.03.2026).

References:

1. Thelen K., Steinmo S. Historical Institutionalism. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences / ed. by J. D. Wright. Oxford, 2015. P. 181 – 185.
2. March J. G., Olsen J. P. The new institutionalism: organizational factors in political life. American Political Science Review. 1984. Vol. 78. P. 734 – 749.
3. March J. G., Olsen J. P. Elaborating the “new institutionalism”. The Oxford handbook of political institutions / ed. by R. A. W. Rhodes, S. A. Binder, B. A. Rockman. New York, 2008. P. 3 – 20.
4. Perehuda, Ye. V. Political Ideas of Representatives of Neo-Institutionalism. In: Political Thought of the 20th and Early 21st Centuries: Methodological and Doctrinal Approaches: Textbook: in 2 vols. Edited by N. M. Khoma; T. V. Andrushchenko, O. V. Babkina, V. P. Horbatenko et al. Lviv, 2016, P. 14 – 37.
5. Thelen K. Historical institutionalism in comparative politics. Annual Review of Political Science. 1999. Vol. 2, no. 1. P. 369 – 404. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.2.1.369>.
6. Sanders E. Historical institutionalism. The Oxford handbook of political institutions / ed. by R. A. W. Rhodes, S. A. Binder, B. A. Rockman. New York, 2008. P. 39 – 56.
7. Steinmo S. What is Historical Institutionalism?. Approaches in the Social Sciences / ed. by D. Della Porta, M. Keating. Cambridge, 2008. P. 150 – 178. URL: https://www.researchgate.net/profile/Sven-Steinmo/publication/238092065_Historical_Institutionalism/links/02e7e5332f52b24c1c000000/Historical-Institutionalism.pdf.
8. Kolodii, A. Neo-Institutionalism and Its Cognitive Potential in Political Research. Visnyk of Lviv University. Series: Philosophical and Political Studies, 2011, Issue 1, P. 129 – 139.
9. Chaltseva, O. Conceptualizing Public Policy through the Prism of the Institutional Approach. Visnyk of Lviv University. Series: Philosophical and Political Studies, 2019, Issue 25, P. 176 – 182.
10. David P. A. Clio and the Economics of QWERTY. The American Economic Review. 1985. Vol. 75, no. 2. P. 332 – 337. URL: https://www.academia.edu/101674513/Clio_and_the_Economics_of_QWERTY.
11. North, D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Kyiv: Osnovy, 2000. 189 p.

12. Pierson P. Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics. *American Political Science Review*. 2000. Vol. 94, no. 2. P. 251 – 267. URL: <https://doi.org/10.2307/2586011>.
13. Mahoney J. Path Dependence in Historical Sociology. *Theory and Society*. 2000. Vol. 29, no. 4. P. 507 – 548. URL: <https://archiv.soms.ethz.ch/teaching/OppFallo9/MahoneyPathDependence.pdf>.
14. Capoccia G. Critical Junctures and Institutional Change. URL: <https://users.ox.ac.uk/~ssfc0073/Writings%20pdf/Critical%20Junctures%20and%20Institutional%20Change%20final.pdf>.
15. Capoccia G., Kelemen R.D. The Study of Critical Junctures: Theory, Narrative, and Counterfactuals in Historical Institutionalism. *World Politics*. 2007. Vol. 59, no. P. 341 – 369. URL: https://www.researchgate.net/publication/242426654_The_Study_of_Critical_Junctures_Theory_Narrative_and_Counterfactuals_in_Historical_Institutionalism.
16. Collier R.B., Collier D. *Shaping the Political Arena: Critical Junctures, the Labor Movement, and Regime Dynamics in Latin America*: University of Notre Dame, 2002. 877 p.
17. Riabchuk, M. Path Dependence and Post-Communist Transformations. *Zbruch*. URL: <https://zbruc.eu/node/43937>.

Andriy Polyakov

Department of Political Science

Odesa I. I. Mechnikov National University (Odesa, Ukraine)

<https://orcid.org/0009-0004-9099-4340>

e-mail: andriy.v.polyakov@gmail.com

THE CONCEPT OF PATH DEPENDENCY IN THE STUDY OF INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS

Abstract

This article examines the theoretical foundations of the concept of path dependency within historical institutionalism, one of the leading strands of contemporary institutional theory and a component of the broader interdisciplinary approach known as new institutionalism or neo-institutionalism. It traces the revival of scholarly interest in political institutions in the 1980s, analyzes the emergence of neo-institutionalism, highlights its conceptual differences from traditional institutionalism, and outlines the principal strands within new institutionalism, with particular emphasis on historical institutionalism.

The study identifies the core characteristics of historical institutionalism, which assigns central importance to the temporal dimension of institutional development and to the historical contexts in which such development unfolds. It reviews competing interpretations of the concept of the institution within this strand and clarifies the conditions under which historical institutionalism proves analytically productive for the study of political development. Particular attention is devoted to the concept of path dependency as the theoretical core of historical institutionalism. The article explicates the logic of this concept, according to which trajectories established at early stages of institutional formation exert a lasting and often constraining influence on subsequent institutional evolution, significantly limiting the range of alternative developmental paths. Two principal types of path dependency are examined: increasing returns (positive feedback) and reactive sequences.

The article further addresses the notion of contingency as a necessary condition for the initial events that set path-dependent processes in motion. Special attention is paid to the concept of critical junctures, a key analytical

category within path dependency theory. The study specifies the conditions under which particular events may be characterized as critical junctures — moments in which choices made by political actors are highly likely to shape subsequent institutional development and generate a path-dependent trajectory. Finally, the article points to certain inconsistencies in the use of the conceptual and terminological apparatus of path dependency across the literature, underscoring the need for further theoretical refinement.

Keywords: historical institutionalism; new institutionalism; path dependency; critical junctures; political development.

Надійшла до редакції/ Received: 19.01.2026

Прорецензовано/ Revised: 13.02.2026

Прийнято до друку/ Accepted: 27.02.2026